

РЕЦЕНЗИЯ

Във връзка с конкурса за „Професор“ в направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература), обявен в ДВ, бр. 24 от 17.3.2023, с кандидат доц. д-р Калин Руменов Михайлов

От проф. д-р Румяна Л. Станчева,
член на журито

Чела съм през годините някои от трудовете на доц. д-р Калин Руменов Михайлов, а сега, като рецензент по обявения конкурс имам възможност да се запозная с цялостното му развитие в областта на литературните проучвания и конкретно по съответното направление. Във формално отношение, представените за конкурса материали са изчерпателни и ясно обозначени. За мен интерес в работата на Калин Михайлов представлява както тематичната му насоченост към християнската литература и към християнските ценности в литературата, така и отвореността му към сравнителните изследвания в европейски план.

Ще започна с основния труд, който е включен в тази процедура: монографията „Християнство и литература. Фигури на (не)благородното“ (София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2023). От високата позиция на идеала за благородно поведение произлизат редица нови антитези в анализ на творби от различни епохи и литератури. Благородно срещу неблагородно; дилемите на странстващия рицар; месианската фигура; функционирането на човешката самодостатъчност в съдействие или в опозиция към Провидението; достойното и недостойното поведение и др. в този регистър на противопоставяния.

Една от характеристиките в разработките на Калин Михайлов е прецизност. За своите анализи той търси винаги да открие основанията си, оглежда терминологичния арсенал, цитира насочено и често с допълнителни уточнения. Ако бих спорила с автора, то това ще бъде

единствено по отношение на категоричността на разграничение между благородството и низостта. Художествените текстове рядко боравят с чисти типажки. Художественото спонтанно търси сложността на образа, развитието му, самата идея за „колебание“ е градивен принцип за наратологията. Художественото се пази от назидателност, от експлицитно показване на образци за следване. Ако обаче приемем, че базата, върху която стъпва изследователят, е религиозната/Библейската истина, то тогава е обясним моралният максимализъм, с който оценява литературните персонажи. Също така по този начин се обяснява и привеждането на примери с реални личности като майка Тереза, например.

От друга страна лансираният термин „Вертикален реализъм“ (с. 47) убедително описва литература, която визира идеализирани характери. Сложността на проблема идва от факта, че действието не се развива в библейски времена, а сред съвременни събития и най-тежките сблъсъци от XX век.

Именно обозначаването на изследваното явление като „художествен идеал за благородно поведение“ (с. 51) представлява според мен важното спояващо звено в монографичното изследване. Възприетият принцип насочва вниманието на автора към определени литературни творби, както от по-малко познати автори, така и от класически писатели. Именно основавайки се на художествения идеал за благородно поведение, коллегата Михайлов посочва основанията си да проучва и въпроси като: защо някои известни писателски имена като Жорж Бернанос могат да имат голямо закъснение в преводната рецепция на творбите им в България?

Отделно бих искала да подчертая усетената от автора необходимост да се обърне към ефекта на автентичност при дневника и първолично присъстващ разказвач. Тези аспекти са отново мислени в антитезата: роман или дневник, разбирана като да пишеш или да живееш. Тази глава от труда за мен се откроява с двете си части, които представят от една страна творческата дилема, а от другата отново връщат през примери към идеала на, този път, „трансцендентната красота“. В същата част е вплетен и въпросът за междужанровостта,

която се засилва при прояви на автобиографизъм. Следват и структурни нагледи за функционирането на тази гранична жанровост и отново обвързаност с идеала за красотата и за благородството в човешкото поведение.

По отношение на късната рецепция на някои творби: всеки художествен текст, който не ни е съвременен, ние дублираме с представата си за епохата, в която е създаден. Така в труда е посочена разликата между социалния реализъм и предхождащия романтизъм, дължаща се на това, че, както е отбелязано на с. 39: „способността за вършене на благородни жестове умира“. Все пак, за мен натурализмът (всъщност един от социалните реализми, макар и с допълнителна компонента в биологията) е допринесъл извънредно много за развитието на литературата, както с отношението си към детайла, така и със скритото утвърждаване на моралното поведение, чрез контраста с неморалното и достойното за презрение. Разбира се, антирелигиозния компонент на натурализма, отърсването от вярата в предзададеното добро и справедливост, са част от реториката на натурализма и затова съвсем несходими с тематиката, която разработва Калин Михайлов.

Необходимо е да се отбележи, че Калин Михайлов не следва само своята основна тематична линия, но обогатява анализа си, като влиза в диалог с други литературни историци и теоретици, за да разгърне и въпросите за героя-утопия и героя-хетеротопия.

Въвеждането на примера и детайлен анализ върху книгата на Константин Вирджил Георгиу „Двадесет и петият час“ е друго съществено достойнство на този труд. Усещането за ада в съвременето от средата на XX век позволява да се разгърне и въпросът за антиутопията, която Калин Михайлов сполучливо назовава в случая и „сатирична утопия“. Цялата тази първа част на монографичното изследване всъщност води спор и с подозрението, че говоренето за идеали може да се подхлъзне в реторично тезисно упражнение и да изгуби своята художественост. Примерите ни водят през палитра от ярки творчески решения и търсят да покажат функционирането на нестандартните подходи. Понякога надмогването на страданието с

чувство за хумор, с демонстриране на абсурда на злото, както е при Константин Георгиу е силен аргумент в подкрепа на тезата на автора.

Снизхождението и неосъждането са изведени на преден план във Втората част на труда. И тази посока на размисъла е свързана отново с оптиката на търсената доброта, благородство, идеализация. Всъщност трябва да призная, че за себе си съм скептична да се извличат възгледите на някой писател, през преразкази на негови думи. Но в монографията, както спомените за Йордан Йовков от Спиридон Казанджиев, така и спомените на Змей Горянин за Елин Пелин имат своето място, защото изясняват техни позиции към природата и към религията. Оттам съвсем в края на книгата попадаме на представянето на разказите на един по-малко познат български писател, който има значително публикувано творчество зад гърба си, Янчо Михайлов, както и на много по-видимия писател Деян Енев. Като особено плодотворен оценявам проученият интертекст в кратките разкази и есета на Деян Енев.

Организирано около така наречената от автора идея за „вертикален реализъм“, монографичното изследване придобива единство, споено именно през основната си посока, която бих определила като открояване и анализ на християнството в литературата, през творби, в които благородните идеи са изведени на преден план.

Другото обемно проучване, което е включено в конкурса, „Християнската литература – между вписването и отграничаването“ (София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2013), е по-ранно за автора си и тук ще погледна към него главно, за да отбележа единството в научните интереси на колегата Калин Михайлов, и също така да напомня, че в тази посока рядко се обръщат днешните литературни критици. Основната дилема, открояна тук, е между „възвишената трагичност (характерна обикновено за „високата литература“)“ и „назидателността (срещана често в масовата литература)“.

В опита си да обобщя периметъра, в който са разположени тези две основни разработки на доц. д-р Калин Михайлов, се изкушавам да търся аналогии с идеологическите конструкти на някои литературни течения,

като да кажем класицизма, който търси героичната поза и верността към сюзерена, натурализма, който свежда човешкото битие до материално проверимото, социалистическия реализъм, който се ограничава тематично в трудовия човек и идеологически в предимството на комунистическата доктрина. Всъщност всяко обосновано с манифест литературно течение се ограничава от рамка. Трудността да се намери решение за параметрите на християнската литература идва според мен от дълготрайността на опита в тази проблематика, 2000-те години на утвърждаване на висок човешки морал. А от друга страна стои развитието на обществата, промяната в нагласите към Бога, към трансцендентното, към вярата и упованието. Променя се през годините и съотношението на активно практикуващите религиозните ритуали, срещу онези, които само пазят семейната традиция или, още по-дистанцирано, се обявяват за агностици, които не са получили доказателства за съществуването на Всевишния. Тук дори не споменавам атеизма или понякога изличената представа за подобно влияние на Висшата сила. Доколкото религията вече на решава в модерните държави въпросите на политиката, икономиката, културата, науката и образованието, свободна зона остават въпросите на морала. В своята вечност, тези въпроси дават материал за литературни сюжети, като само носят риска да изглеждат като идеализация, като утопия. Така подчертаните и в двете основни книги за този конкурс въпроси за благородното поведение, за възвишената трагичност и прочие, се отнасят до морална възискателност, близка до себеотричането. За всеки писател, заел се да пише в този диапазон на нравствена строгост, стои рискът да звучи извън възможността на обикновения читател да се разпознае в героите му.

Напоследък в литературната критика и история се открие понятието емпатия. Би било интересно ако в бъдещите разработки на Калин Михайлов той съотнесе своите тематични предпочитания към тази литературна мода. Възможно е обаче и да греша в пожеланието си към автора. Може би той ще има повод да покаже разликата.

Стойностни моменти в работата на Калин Михайлов поначало са икуменистичната му нагласа, както и интересът му към литературното явление, независимо от конфесионалните различия. И това е възможно именно, защото той не влиза в чисто религиозните

въпроси, а анализира морала на вярващия. Познаването на френската литература също е много важно за експлицитните или имплицитни сравнения с българската литература.

От статиите по конкурса, ще подчертая като допълнителна тематика особено проучванията върху рецепцията на Достоевски, с ценни конкретни анализи и тънки наблюдения.

Цялостното ми впечатление от представените за конкурса материали и разработки на доц. д-р Калин Михайлов е положително. Двете монографични изследвания и приложените статии и студии уплътняват представата ми за Калин Михайлов, не само като преподавател и като поет, което са два безспорни аспекта от присъствието му в академичния и литературни ни живот. Върху основата на богатата библиография от разработки, както и на приложената документация, убедено подкрепям кандидатурата по конкурса за „Професор“ в направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература) на доц. д-р Калин Руменов Михайлов.

12.07 2023

Подпис:

